

ELEKTRONIKA VA ELEKTROTEXNIKANI UZVIY BOG'LIQLIGI ASOSIDA ULARNI KLASTERLASH VA RIVOJLANISHINI O'ZBEKISTONDAGI INNOVATSION IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Yo'ldashmaxmudov Shukurullo Xurshid o'g'li

Farg'ona politexnika instituti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7421933>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistondagi elektronika va elektrotexnikasi rivojlanishi. Asosan elektronika va elektrotexnikani klasterlash hamda uning tarixi. Elektronika va elektrotexnikani klasterlashning boshqa davlatlardagi tajribasi va bu darajaga Yangi O'zbekiston qanday erishayotganligi. Shu tajriba orqali O'zbekistonda elektrotexnika va elektronikani klasterlash va unga tatbiq qilish. Ushbu soha bo'yicha O'zbekiston prezidentining qarorlari. Hamda davlatimiz iqtisodiyotiga ta'siri.

Kalit so'zlar: Elektrotexnologiya, elektron, elektrotexnologiya sanoati, klaster elektrotexnologiya, iqtisodiyotda elektrotexnologiya, O'zbekiston iqtisodiyoti.

ВЛИЯНИЕ ИХ КЛАСТЕРИЗАЦИИ И РАЗВИТИЯ НА ИННОВАЦИОННУЮ ЭКОНОМИКУ УЗБЕКИСТАНА НА ОСНОВЕ ИХ СОЕДИНЕНИЯ ЭЛЕКТРОНИКИ И ЭЛЕКТРОТЕХНИКИ

Аннотация. В этой статье развитие электроники и электротехники в Узбекистане. В основном кластеризация электроники и электротехники и ее история. Опыт кластеризации электроники и электротехники в других странах и как Новый Узбекистан выходит на этот уровень. Благодаря этому опыту кластеризация и применение электротехники и электроники в Узбекистане. Решения Президента Узбекистана в этой области. И влияние на экономику нашей страны.

Ключевые слова: Электротехнология, электроника, электротехнологическая промышленность, кластер электротехники, электротехнология в экономике, экономика Узбекистана.

IMPACT OF THEIR CLUSTERING AND DEVELOPMENT ON THE INNOVATION ECONOMY OF UZBEKISTAN BASED ON THEIR CONNECTION OF ELECTRONICS AND ELECTRICAL ENGINEERING

Abstract. In this article, the development of electronics and electrical engineering in Uzbekistan. Mainly electronics and electrical engineering clustering and its history. The experience of clustering electronics and electrical engineering in other countries and how New Uzbekistan is reaching this level. Clustering and application of electrical engineering and electronics in Uzbekistan through this experience. Decisions of the President of Uzbekistan in this field. And the impact on the economy of our country.

Keywords: Electrotechnology, electronic, electrotechnology industry, cluster electrotechnology, electrotechnology in economy, economy of Uzbekistan.

Kirish: Sanoat klasterlari qadimdan iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun ishlatilgan. Shuningdek, elektr toki tarmog'i iqtisodiyotning eng tez rivojlanayotgan filiali hisoblanadi. To'plangan mahsulotlarning aksariyati ilm-fanni talab qiladi va yuqori qo'shimcha qiymatga ega. Elektrotexnik va elektron sanoatning rivojlanishi fan va texnika taraqqiyotiga, ilmiy ishlanmalarni tezda joriy etish, ilmiy-ishlab chiqarish bazasini rivojlantirishga, yuqori malakali mutaxassislarni jalb etish uchun xizmat qiladi. Shuning uchun, dunyoning ko'plab

mamlakatlarida ushbu sektorni rivojlantirishga ustuvorlik beriladi. Elektrotexnika sanoatining xalqaro bozori xalqaro iqtisodiyotning eng tez o'sib borayotgan segmentlaridan biridir. Uning global hajmi deyarli 1,2 trillion dollarga baholanmoqda. Xalqaro tadqiqotlar natijalariga ko'ra, yuqori qo'shilgan qiymatga ega bo'lgan sanoat tovarlari va xizmatlarini ishlab chiqarish qulay geografik o'ringa ega va QQSga nisbatan R&D xarajatlar bo'yicha yetakchi o'rin tutadi. rivojlangan davlatlar. O'zbekiston sharoitida ushbu soha rivojiga katta e'tibor qaratilmoqda va uning ishtirokchilari o'zlari uchun katta rejalar belgilashmoqda.

O'zbekistonda elektron sanoatni rivojlantirish.

So'nggi 5 yil ichida elektrotexnika sanoati ayniqsa dinamik rivojlanmoqda. Davom etayotgan islohotlar tufayli 465 million dollarlik investitsiyalar yig'ilib, mablag' ajratildi, 163 ta yangi loyiha ishga tushirildi. Natijada, belgilangan davr mobaynida ishlab chiqarish hajmi 4 barobarga oshdi - 4 trillion sumdan 17 trillion sumgacha, eksport 3 barobarga oshdi - 190 million dollardan 565 million dollargacha, ish o'rinlari soni ikki barobarga ko'paydi va 32,000 ga yetdi. Natijada, masalan, 2021 yilga kelib ishlab chiqarilgan televizorlar soni 2 barobarga oshdi, 950 ming donaga, sovutgichlar, kir yuvish mashinalari, konditsionerlar — 3 barobarga, mos ravishda 522, 670 va 350 ming donagacha.

2022 yilning birinchi choragida "Uzeltexsanoat" korxonalarining sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 17,1% ga ko'paydi va 3,6 trln sumni (322 mln. dollar) tashkil etdi. Eksport hajmi esa 150 mln dollarga yetdi. Bu 2021 yilning shu davriga nisbatan deyarli 1,5 barobar ko'pdir. Shu bilan birga, eksport geografiyasi ham kengaydi, soha mahsulotlari Yaman, BAA, Suriya, Litva va Tanzaniya kabi yangi import qiluvchi mamlakatlar iste'molchilariga yetib bordi. Ushbu davr mobaynida dasturga kiritilgan 36 ta investitsiya loyihasi doirasida 14,2 million dollar mablag' ajratilib, shundan 6,9 million dollari to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalardir.

2021-yilda sanoatning ishlab chiqarish ko'rsatkichlari o'sishda davom etdi, ishlab chiqarish hajmi 22,3% ga oshdi va 16,7 trln. sumni tashkil etdi, eksport 72,2% ga ko'payib, rekord darajada 562,5 mln dollarni tashkil etdi. Shu bilan birga, mis xom ashyosini qayta ishlash hajmi 55 ming tonnani tashkil etdi, jalb qilingan investitsiyalar hajmi 150,6 million dollarni tashkil etdi, shundan 65,6 million dollari to'g'ridan-to'g'ri chet el investitsiyalari bo'ldi. Tasdiqlangan PP-5011 "2021-2022 yillarda elektrotexnika sanoatida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish va ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash dasturi" doirasida 2021 yilda 45 ta investitsiya loyihalari amalga oshirildi.

Despite koronavirus pandemiyasi, 2020 yilda ishlab chiqarish hajmi 22.8% ga oshdi va 12.6 trln. sumni tashkil etdi, eksport 30.5% ga oshdi va 326.5 million dollarga etdi, jalb qilingan investitsiyalar hajmi 193.8 million dollarga etdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 9 yanvardagi "O'zbekiston Respublikasining 2020-2022-yillarda investitsiya dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4563-sonli qarori doirasida "O'zeltexsanoat" uyushmasi orqali assotsiatsiyaga tegishli 13 ta korxonada 22 ta investitsiya loyihasi amalga oshirildi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Elektronika bilimlarining rivojlanishi elektronikaning yaratilishiga olib keldi. XVII-XVIII asrlarda chex fizigi P. Divish, rus fizigi G.V. Rychman, M.V. Lomonosov, Sh.O. Koulomb va boshqalarning ishlari elektr hodisalarini o'rganishga bag'ishlangan. Birinchi uzluksiz oqim manbaining paydo bo'lishi - volta ustuni, keyinchalik esa yanada mukammal galvanik elementlar elektronikaning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etdi. XIX asrning

birinchi yarmida elektr toki bilan bog'liq kimyoviy, termik, yorug'lik va magnit hodisalari bo'yicha ko'p tadqiqotlar olib borildi. Bu davrda elektrodinamika asoslari qo'yildi va elektr tokining muhim qonuni - Ohm koni kashf etildi. U bu sohadagi yutuqlardan ayniqsa telegrafiya, harbiy ishlar, elektr o'lchash ishlarida keng foydalangan. Elektromagnit induksiyaning kashf etilishi elektr mashinalar - motorlar va generatorlarning yaratilishiga olib keldi.

19-asrning 70-yillari oxirida J.K.Maksvell ijodida elektromagnit maydon ta'limotiga poydevor qo'yildi. 1980-yillarda DC elektr mashinalari zamonaviy mashinalar shaklini oldi. Elektr mashinalari generatorlari bilan bir vaqtda kimyoviy oqim manbalari ham ishlab chiqildi. Bu sohada qo'rg'oshinli akkulyator yaratildi (fransuz fizigi G. Plante, 1859) va ishlab chiqildi.

Elektronikaning yanada rivojlanishi elektronika sanoatining paydo bo'lishi va elektr nuridan keng foydalanish bilan bog'liq edi. Elektr yoritish manbalarini yaratish va ulardan foydalanishdagi yutuqlar yoritish texnologiyasining rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Elektr nurlarining keng joriy etilishi elektr energiya tizimining yaratilishiga olib keldi. Elektr toki metall nusxa ko'chirish va metall plitalarda ham ishlatilgan.

19-asrning 70-80-yillarida elektr energiyasining uzoq masofaga uzatilishi hal bo'lgandan keyingina elektr energiyasidan keng foydalanish imkoniga ega bo'ldi. Elektronikaning hozirgi rivojlanish bosqichiga asos solgan ixtirolar qatoriga M.O. Uch fazali oqim transformatori, uch fazali generator va motor, Dolivo-Dobrovolskiy tomonidan yaratilgan uch fazali joriy tizimlarni kiritish mumkin. Elektr energiyasiga bo'lgan talabning oshishi kuchli elektr tarmoqlari va elektr tarmoqlari qurilishiga, yangi quvvat tizimlarini yaratishga va eskilarini tiklashga olib keldi. Elektron qurilmalarning takomillashuvi yuqori chastotali elektr davrlar, elektr mashinalar va elektr toki nazariyasi va texnikasi va nazariyasi kabi ilmiy yo'nalishlarning shakllanishiga turtki bo'ldi. Elektronika sohasidagi yutuqlar radiotexnika, elektronika, telemexanika, avtomatika, hisoblash, kibernetikaning rivojlanishiga olib keldi.

Elektronikaning nazariy usullari moddalar xossalari tekshirish, yadro va lazer asbob-uskunalarini ishlab chiqish, tirik organizmlarning mikroorganizmlari va hayot faoliyatini o'rganish, kosmosni qidirish bilan bog'liq bir qator sohalarda rivojlanmoqda. Elektronika va elektron yutuqlar inson faoliyatining barcha sohalarida - sanoat, qishloq xo'jaligi, tibbiyot va hayot sohalarida qo'llaniladi. O'zbekistonda elektronikaning rivojlanishi. R. Rahimov, M.E. Hamidxanov, H.F. Fazilov va boshqalar olimlarning nomlari bilan bog'liq.

Xorijiy davlatlar ekspertlarining fikri

To'da asosan Liushi shaharchasida joylashgan bo'lib, u "Xitoy elektr sanoatining poytaxti" deb hisoblanadi. Yueqing shahridagi statistik byuroning ma'lumotlariga ko'ra, Liushida past chastotali elektr jihozlari va komponentlarini ishlab chiqarish milliy ishlab chiqarishning 1,8 foizini, eksport qiymati esa 0,3 yilda 2004 milliard dollarni tashkil etadi, 1990 yilda esa ishlab chiqarish qiymati atigi 0,012 milliard dollarni tashkil etadi. Aslida ushbu elektr jihozlari va komponentlarini ishlab chiqarish sanoat to'plamining maydoni Liushi Town-dan tashqariga chiqib, Beibaixiang, Baishi va boshqalar kabi yaqin atrofdagi boshqa shaharlarga to'kiladi. Liushi Town 49,88 kvadrat kilometr, 213 ming aholiga ega. To'plamning maydoni qariyb 70 kvadrat kilometrni tashkil etadi va to'plamda 2004 yilda 3000 ga yaqin ro'yxatdan o'tgan firmalar, 34 guruh va 100 mingga yaqin xodim yashaydi (Yueqing statistik yilnomasi, 2004). "Cambridge Manufacturing Review (Chinese Version)"(2004) 6 elektr ishlab chiqarish firmalarining Yueqing bo'yicha yuqori 1000 Xitoy ishlab chiqaruvchisi reytingida. Bu firmalar Delixi Group, People Group, Chint Group, Tengen Group, Huanyu Group, Xinhua Group

hisoblanadi. Magar Huanyu Group Na Liushi Town, other 5 firmas on Liushi Town. Liushidagi elektr ishlab chiqarish 1972-yilda rivojlana boshladi. 1978 yilda Xitoy islohotlarni boshlaganidan so'ng butun Liushi bo'yab ko'plab elektr tarmoqlari tez o'rnatildi. Firmalar faqat davlatga tegishli korxonalar (SOEs) yoki iste'molchilardan sotib olingan tashlab ketilgan yoki ikkinchi qo'l elektr apparatini demonflab, ularni qayta yig'ib qo'yishdi. Rivojlanishning bu bosqichida Liushidagi odamlar xususiy firmalarni rivojlantirish va bozorni tadqiq qilishga jasorat ko'rishadi, so'ngra ular qishloq va qishloq xo'jaligi korxonalariga (TVE) qarab ishlab chiqarishni rivojlantirishning muayyan usulini shakllantirdilar (Perotti etal., 1999). Tez rivojlanish bilan to'da past sifatli, soxta tovarlar, hech qanday operatsiya litsenziyasi va boshqalar kabi ba'zi bosh og'rig'iga duch kelmadi. Hatto Davlat departamenti ham "Luishining qora to'lqini" deb nomlangan ushbu masalaga e'tibor qaratdi va Liushi va Yueqingdagi soxta mahsulotlarning yechimi to'g'risida xabarnoma tuzdi. Soxta mahsulotlarning oldini olish kampaniyasidan so'ng respublika hukumati mahsulotlarining sifati yaxshiroq bo'lgan va litsenziyalarni qo'llashda yordam bergan 28 ta firmani qo'llab-quvvatlash uchun qat'iy ma'lumotlar berdi. 1990-yilda faqat 24 ta firma 65 ta litsenziya olgani sababli, litsenziyalar qo'rqinchli manbaga aylandi va litsenziyalarga ega bo'lgan firmalar bankrot firmalarning ishlab chiqarish qobiliyatini o'zlashtirish va ko'plab mahsulotlarni litsenziyaga ega bo'lmagan yoki outsource qilmagan boshqa firmalarni birlashtirish imkoniyatiga ega bo'lishdi. Shuning uchun hozirgi katta guruh va firmalarning hajmi va kompetentligi sakrash va chegaralar bo'yicha prognozga erishdi. 90-yillarning o'rtalaridan boshlab to'plamning shakllanishi shakllanib, to'plamning kompetentlik cheti ham qurilgan. Etakchi firmalar Chint, Delixi va Tengen va boshqalar hajmi, marketing, kapital va texnologiya bo'yicha afzalliklarni qo'lladilar, ko'plab raqobatchilarni birlashtirdilar yoki tashkil etishdi va biznes guruhlarini tashkil etishdi. Shuning uchun yetakchi guruhlarining xub ekanligi va ko'plab kichik va o'rta korxonalar (KO'K) ning shakllanishi periferik tashkil etilgan va 1141 - klasterning tuzilishi va ishlashiga kuchli ta'sir ko'rsatgan (Staber, 2001; Carbonara, 2002) yetakchi guruhlarining jon kuydirishi bilan, ichki marketing, global bozorni tadqiq qilish, texnologik innovatsiyalar, axborot tizimini takomillashtirish, shunga muvofiq ishlab chiqilgan butun klasterda chet el investitsiyalari, infratuzilma qurilishi va boshqalarni jalb qilish. Liushi klasterining qiyinchiliklariga duch kelganda, asosan SO'lar tomonidan tashkil etilgan Shanxay, Taj in, Shengyang va boshqalar kabi Chiandagi elektr sanoat bazasining asl past chastotali ko'pchiligi so'ndi. Shunday qilib, Xitoyda elektr sanoatiga, shuningdek, dunyoda ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan bitta sanoat klasteri doimiy ravishda shakllanib, rivojlandi.

Ularni yurtimizda qanday o'zlashtirishimiz mumkin

Shunday qilib, klaster siyosati muhim vazifani - tolerantlikni tuzatishga yordam berishi kerak. Barqaror bozorlarni rivojlantirish orqali Rossiya iqtisodiyoti. Ushbu klaster siyosati iqtisodiyotning turli sohalaridagi innovatsiyalarni aniqlash sharti bo'lib, kichik va o'rta biznesning yanada tez rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin. Bundan tashqari, to'plam siyosati tashabbuslarini rag'batlantirish va davlat, biznes va tadqiqotlar tegishli o'zaro aloqalarni rivojlantirishi kerak.

Dunyo moliyaviy to'dani amalga oshirish uchun turli xil variantlarni taklif etadi. Masalan, bu jarayonda davlatning tutgan o'rni bo'yicha M.Enray klaster siyosatining turlarini ajratib ko'rsatgan:

Katalitik klaster siyosati (20% qo'shimcha qonunlar), hukumat uni amalga oshirish uchun manfaatdor tomonlarni (masalan, xususiy kompaniyalar va tartibga soluvchi organlarni) bir joyga yig'ishda yordam berganda;

Agar to'plangan siyosat dasturi davlatning infrastruktura, ta'lim, ta'lim va marketingga investitsiyalari uchun boshqaruv usullarini o'z ichiga olsa, qo'llab-quvvatlovchi to'plangan siyosat (ayniqsa, mashhur - dastur quvvati - 40 suv). klasterlar;

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash vositasidan direktiv to'plam siyosati (5% tejash) shuningdek, klasterlarni ishlab chiqish orqali mustahkamlashni boshqarish bo'yicha maxsus dasturlarni amalga oshirishni ta'minlaydi;

to'plamlarni yanada takomillashtirish bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun xavfsizlikni o'z zimmasiga olgan hukumat qarorlari bilan intervensiya to'plami siyosati (2-3%); Shu bilan birga, u o'tkazmalar, subsidiyalar yoki tartibga solish orqali firmalarni faol boshqarish orqali klaster ixtisoslashuvini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari

Prezidentning 2021 yil uchun mamlakat Parlamentiga Murojaatnomasida elektrotexnika sanoati, shuningdek, milliy iqtisodiyotning "drayverlari"ga aylanishi mumkin bo'lgan sanoat deb yuritiladi. "Yangi O'zbekiston"ning rivojlanish strategiyasida 2026-yilgacha elektrotexnika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini ikki barobarga, eksportni uch barobar ko'paytirish ko'zda tutilgan. Shu yilning o'zida ishlab chiqarish hajmi kamida 20 foizga oshishi rejalashtirilgan

So'nggi 5 yil ichida elektrotexnika sanoati ayniqsa dinamik rivojlanmoqda. Davom etayotgan islohotlar tufayli 465 million dollarlik investitsiyalar yig'ilib, mablag' ajratildi, 163 ta yangi loyiha ishga tushirildi. Natijada, belgilangan davr mobaynida ishlab chiqarish hajmi 4 barobarga oshdi - 4 trillion sumdan 17 trillion sumgacha, eksport 3 barobarga oshdi - 190 million dollardan 565 million dollargacha, ish o'rinlari soni ikki barobarga ko'paydi va 32,000 ga yetdi. Natijada, masalan, 2021 yilga kelib ishlab chiqarilgan televizorlar soni 2 barobarga oshdi, 950 ming donaga, sovutgichlar, kir yuvish mashinalari, konditsionerlar — 3 barobarga, mos ravishda 522, 670 va 350 ming donagacha.

Koronavirus pandemiyasiga qaramay, 2020 yilda ishlab chiqarish hajmi 22,8% ga oshdi va 12,6 trln sumni tashkil etdi, eksport 30,5% ga oshib, 326,5 mln dollarga etdi, jalb qilingan investitsiyalar hajmi 193,8 mln dollarga yetdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 9 yanvardagi "O'zbekiston Respublikasining 2020-2022-yillarda investitsiya dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4563-sonli qarori doirasida "O'zeltexsanoat" uyushmasi orqali assotsiatsiyaga tegishli 13 ta korxonada 22 ta investitsiya loyihasi amalga oshirildi.

2021-yilda sanoatning ishlab chiqarish ko'rsatkichlari o'sishda davom etdi, ishlab chiqarish hajmi 22,3% ga oshdi va 16,7 trln. sumni tashkil etdi, eksport 72,2% ga ko'payib, rekord darajada 562,5 mln dollarni tashkil etdi. Shu bilan birga, mis xom ashyosini qayta ishlash hajmi 55 ming tonnani tashkil etdi, jalb qilingan investitsiyalar hajmi 150,6 million dollarni tashkil etdi, shundan 65,6 million dollari to'g'ridan-to'g'ri chet el investitsiyalari bo'ldi. Tasdiqlangan PP-5011 "2021-2022 yillarda elektrotexnika sanoatida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish va ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash dasturi" doirasida 2021 yilda 45 ta investitsiya loyihalari amalga oshirildi.

2022 yilning birinchi choragida "Uzeltexsanoat" korxonalarining sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 17,1% ga ko'paydi va 3,6 trln sumni (322 mln. dollar) tashkil etdi. Eksport

hajmi esa 150 mln dollarga yetdi. Bu 2021 yilning shu davriga nisbatan deyarli 1,5 barobar ko'pdir. Shu bilan birga, eksport geografiyasi ham kengaydi, soha mahsulotlari Yaman, BAA, Suriya, Litva va Tanzaniya kabi yangi import qiluvchi mamlakatlar iste'molchilariga yetib bordi. Ushbu davr mobaynida dasturga kiritilgan 36 ta investitsiya loyihasi doirasida 14,2 million dollar mablag' ajratilib, shundan 6,9 million dollari to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalardir.

HULOSA VA MUNOZARA:

O'zbekiston sharoitida elektrotexnika sanoati ham dinamik rivojlanmoqda. Sanoat korxonalarini ilgari boshqa mamlakatlardan import qilinadigan 60 dan ortiq yangi turdagi elektrotexnika va uy-ro'zg'oya mahsulotlarini ishlab chiqarishni o'zlashtirgan. Jumladan, LCD va LED televizorlar, yangi modeldagi maishiy kir yuvish mashinalari, elektr pechlari va plitalar, konditsionerlar, sovutgichlar, elektr va quyosh suv isitgichlari, LED lampalar, elektr metrlar va boshqa elektr jihozlari, o'quv va laboratoriya uskunalar, transformatorlar va ularning tarkibiy qismlari, yangi zamonaviy kabel va simlar ishlab chiqarish bo'yicha yuqori texnologik ishlab chiqarishlar o'zlashtirilgan.

So'nggi uch yil ichida elektrotexnika sanoati korxonalarini tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar hajmi 2,5 barobarga oshdi. Yuqori o'sish sur'atlari uy jihozlarini ishlab chiqarishda kuzatilmoqda, masalan, 2019 va 2020 yillarda deyarli 2 baravar ko'proq ishlab chiqarildi. Ishlab chiqarilayotgan elektrotexnika mahsulotlari hajmining oshishi bilan eksport ko'rsatkichlari o'sib bormoqda. Shunday qilib, so'nggi uch yil ichida elektrotexnika mahsulotlari eksporti 31,6%ga, uy-ro'zg'or buyumlari eksporti 2,2 barobarga oshdi. 2020 yil yakuniga qadar elektrotexnika mahsulotlari eksport hajmini 20%ga oshirib, 300,4 mln. dollarga yetkazish rejalashtirilgan. 2020 yilning 10 oyi natijalariga ko'ra elektrotexnika mahsulotlari eksporti 25,3%ga, uy-ro'jalik buyumlari eksporti esa o'tgan yilning shu davriga nisbatan deyarli ikki barobarga ko'paydi.

1-rasm. Elektrotexnika mahsulotlari eksporti dinamikasi (mln dollarda)

Mahsulot turi	2017y.	2018y.	2019y.	2019y.	2020y.
Maishiy texnika	20,6	26,4	45,3	34,3	66,7
Kabel va elektr uzatish mahsulotlari	146,9	65,5	157,5	101,8	126,7
Transformator va boshqa mahsulotlar	22,1	24,6	47,4	53,9	44,9
Jami	189,6	116,5	250,2	190	238,3

Elektrotexnika sanoatini rivojlantirish uchun beriladigan foyda va preferensiyalar

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13 fevraldagi Pq-3335-sonli Qarori No RP-2772 2022 yil 1 yanvargacha bo'lgan muddatga O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan ro'yxatlar bo'yicha loyihalar doirasida import qilinadigan bojxona to'lovlaridan (bojxona to'lovlaridan tashqari) O'zbekistonda ishlab chiqilmagan asbob-uskunalar, materiallar va butlovchi qismlardan ozod qilinishini ta'minlaydi.

Xuddi shu Qarorga binoan, taqsimlash 2022 yil 1 yanvargacha bo'lgan muddatda elektr tarmoqlarining yangidan tashkil etilgan barcha korxonalariga, ularning joylashgan joyidan qat'i nazar, 2005 yil 11 apreldagi Prezident qarorining 1-bandining birinchi xatboshisi bilan taqdim etilgan imtiyozlar uchun ko'rsatiladi. RP-3594 "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilinishini rag'batlantirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida", xususan, korporativ daromad solig'i, mol-mulk solig'i, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, mikro va kichik korxonalar uchun yagona soliq to'lovi, shuningdek Respublika yo'l jamg'armasiga majburiy badalar to'lashdan ozod qilish.

Shuningdek, 2017 yil 1 apreldan boshlab:

- elektrotexnika mahsulotlari ishlab chiqarishda asosiy faoliyat bilan shug'ullanadigan, o'rtacha yillik ishchilar soni 400 nafardan ortiq bo'lmagan kichik korxonalar (shu jumladan, kasb-hunar kollejlari, akademik litseylar va oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarini ishga qabul qilishda o'rtacha yillik o'rtacha ko'rsatkichdan ortiq bo'lgan) kichik biznes toifasiga kiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13 fevraldagi Pq-3335-sonli Qarori No RP-2772 «2017-2021 yillarda elektrotexnika sanoatini boshqarish, jadal rivojlantirish va diversifikatsiyalashni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 2017-2021 yillarda xorijiy valyutadagi ayrim kredit liniyalarini faqat import uchun taqdim etiladigan ichki resurslar hisobidan ko'zda tutadi:

- ikki yillik imtiyozli davr bilan kamida 7 yil muddatga zamonaviy asbob-uskunalar va texnologiyalarni qayta moliyalashtirish yiliga 0,5 foizdan ortiq bo'lmagan muddatga;
- mahsulotlar eksportidan olinadigan tashqi savdo daromadi evaziga ularning keyingi xaridini ta'minlash maqsadida respublikada 12 oydan oshmagan muddatga ishlab chiqarilmagan materiallar va komponentlar.

Elektrotexnika sanoatiga sarmoya kiritish sabablari:

- So'nggi yillarda elektrotexnika sanoati ichki sanoat kompleksining eng dinamik rivojlanayotgan sohalaridan biriga aylandi. 2017 yilda bozor mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi o'tgan yilga nisbatan bir yarim barobarga oshdi.

- O'zbekistonda maishiy texnika ishlab chiqarishda keng ko'lamlı resurs bazasi, jumladan, mis qazib olish (Olmaliq MMC), shuningdek mis quvurlarini ishlab chiqarish texnologik jarayoni o'zlashtirilgan, polipropilen (Uz-Kor Gas Chemical MChJ) va polietilen (JSS Shurtan MCC) ishlab chiqarilmoqda. Korxonalarimiz maishiy texnika uchun ishlatiladigan shisha ishlab chiqarishni o'zlashtirgan.

- O'zbekistondagi mavjud korxonalar quyidagi yo'nalishlarda tarmoqlararo hamkorlikka ko'maklashishga tayyor: kabel va simli buyumlar, metallga ishlov berish va bo'yash, elektron taxtalar, mis trubalar, qo'riqxonalar uchun plastik mahsulotlar, mahkamlagichlar va apparatlar, qadoqlash mahsulotlari.

- Ichki elektrotexnika sanoati davlat rahbari tomonidan tasdiqlangan 2014-2018 yillarda elektrotexnika sanoatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari dasturiga yangi turtki berdi. Asosiy strategik vazifa – bu soha korxonalarida yuqori unumli texnologiyalarni keng joriy etish, sanoat kooperatsiyasi asosida tayyor mahsulot, komponentlar va materiallar ishlab chiqarishni mahalliyashtirishni yanada chuqurlashtirish bo'yicha yagona texnik siyosat olib borishdan iborat edi. 2017 yil uchun elektr sanoatida kabel va sim mahsulotlari kabi tovarlarni

mahalliyashtirish darajasi 61%, maishiy texnika 48%, elektrotexnika va boshqa tovarlar 40,8% ni tashkil etdi.

- Bugungi kunga kelib Markaziy Osiyo mamlakatlarining umumiy aholisi 72,1 million kishini (shundan 32,9 millioni O'zbekiston hududida yashaydi) tashkil etadi. Bu esa chet ellik investorlarga o'z mahsulotlarini qo'shni mamlakatlarga eksport qilish uchun katta potensialni ta'minlaydi.

Elektronika klasterining O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri:

Elektrotexnologiyalarning klaster inglanishiular kompaniyaning ishlab chiqarish samaradorligini ko'targanligi sababli yuzaga keladi, bu mahalliy aktivlar va uni o'rab turgan o'xshash firmalar, muassasalar va infratuzilmaning mavjudligi ta'siriga ega. Shu yo'ldan iqtisodiyot uchun yaxshi to'plamlar. Shunga o'xshash guruhlardagi bemorlar o'rtasida natijalarni korrelyatsiya qilish ehtimoli mavjud bo'lganda elektrotexnologiyalar jozibador ta'siri paydo bo'lishi mumkin, bu esa kuzatuvlarning mustaqilligi yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Iqtisodiy klasterlar aslida o'xshash yoki to'ldiruvchi sanoatning mahalliy konsentratsiyalari. Ular ishlab chiqarishni, xizmatlarni, iste'dodlarni va texnologiyalarni to'playdilar, shu bilan birga investitsiyalar, sanoat va innovatsiyalarni, shuningdek potensial xodimlarni jalb qilish uchun mayoq bo'lib xizmat qiladilar. Klasterlash ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga, qaror qabul qilishni osonlashtirishga va yangi biznes imkoniyatlarini yaratishga yordam beradi. Klasterlar ham tez-tez o'lchash va o'lchash osonlashtiradi, chunki mahalliy raqiblari umumiy vaziyatga sherik bo'ladilar -masalan, mehnat xarajatlari va mahalliy bozor kirish-va ular shunga o'xshash faoliyatni amalga oshiradi. Odatda, to'plamlar ichidagi kompaniyalar o'z etkazib beruvchilarining xarajatlari haqida yaqindan ma'lumotga ega.

XULOSA:

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan xulosa qiladigan bo'lsak, elektrotexnika sanoatining mamlakat iqtisodiyoti uchun ahamiyati va istiqbolini yana bir bor ta'kidlamoqchimiz. Qanchalik tez ishlab chiqarish quvvatlari oshirilsa va ishlab chiqarilayotgan mahsulot sifati oshsa, eksport salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun shunchalik ko'p imkoniyatlar ochiladi, bu esa kelajakda yanada mashhur jahon brendlari bilan raqobatlashish va ichki bozordagi talabni to'liq qondirish imkonini beradi. Bundan tashqari, yangi ish o'rinlarini yaratish orqali ishsizlik darajasini pasaytirishimiz mumkin.

REFERENCES

1. Barqaror iqtisodiy o'sish uchun konchi sifatida O'zbekiston Sifatli Ish O'zbekiston yaratish. Kym Anderson, Edimon Ginting va Kiyoshi Taniguchi. 2020 yil may
2. library.samdu.uz
3. <https://www.eureporter.co/world/uzbekistan/2022/06/14/electrical-engineering-industry-in-accelerating-development/>
4. (<https://invest.gov.uz/investor/elektrotehnicheskaya-sfera/> review.uz *Kutbitdinov Yu., Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi Latofat Bo'riyeva*)
5. Uz.wikipedia.org/elektrotexnika
6. – MENG Taol, Emanuela Todeva2 1 Menejment maktabi, Shimoliy-Sharqiy Moliya va Iqtisodiyot Universiteti, P.R. Xitoy, 116025 2 menejment maktabi, Surrey universiteti, Buyuk Britaniya, GU27XH (<https://www.researchgate.net/profile/Emanuela->

Todeva/publication/224057055_Network_Structure_of_Industrial_Clusters_An_Examination_of_the_Electrical_Equipment_Cluster_in_China/links/53da065f0cf2e38c63364e5d/Network-Structure-of-Industrial-Clusters-An-Examination-of-the-Electrical-Equipment-Cluster-in-China.pdf)

7. (<https://invest.gov.uz/investor/elektrotehnicheskaya-sfera/>)
8. Branco, A., & Lopes, J. C. (2018). Klaster va biznes faoliyati: Portugaliya kerk sanoatining tarixiy dalillari. *Investigaciones de Historia Económica*,
9. <https://1ppa.ru/uz/payment-of-taxes/chto-takoe-klaster-i-klaster-naya-politika-klaster-naya-teoriya>
10. Avstriya mintaqaviy tadqiqotlar jurnali, Vol. 19, No 1, 2013